

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRAT SZEMLE

BALOGH JOLÁN: *Adatok Milano és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez.* — Contributi alla storia delle relazioni d'arte e di cultura tra Milano e l'Ungheria. (Budapest) 1930. Kiadja a Budavári Tudományos Társaság. 8° 90 l., 20 mell.

A budapesti Szépművészeti Múzeum nagy tudású és széles látókörű múzeumőre ebben a művében főleg Magyarország legfényesebb korszakának, Mátyásnak, az igazságosnak, az idejét igen előnyösen megvilágító kisebb-nagyobb újabb adatokat köt össze egy csokorba. Felsőolaszország egyik legnagyobb művelődési gócpontjával, Milánóval, tulajdonképpen Zsigmond kezdi meg a szorosabb kapcsolatokat. Olaszországi törekvéseinek megvalósításához ugyanis szüksége volt Filoppo Maria Visconti herceg barátságára. Jóllehet ezek az összeköttetések csak politikaiak voltak és majdnem kizárólag kölcsönös ajándék küldésére szorítottak, azért mégis jelentőseknek tekinthetők, mert hiszen a magyar főurakkal megkedveltettek Milanót és az olasz iparművészetet, Hunyadi János 1452-ben újra felvette a két évtizedig szünetelő kapcsolatokat a törökök elleni védekezés végett. Amde ez is inkább politikai, mint művelődési összeköttetés volt. Utóbbira ugyanis semmi okleveles adat sincs.

Tényleges adatok hiányában szerzőnk nem hisz Bonifinus ama adatában, amely szerint Hunyadi János két évet töltött volna F. M. Visconti milánói udvarában. Ha azonban Hunyadi Jánosnak a Zsigmonddal való nem egészen mesés családi kapcsolataira gondolunk, és ha eszünkbe jut, hogy a kis köznemes sorból kiemelkedő kormányzó nemcsak nagy hadvezerré képezte ki magát, hanem szellemileg is nagyon műveltnek és azonkívül művészi lelkűnek is kellett lennie, különben nem díszíthette volna fel olyan szeretettel és szakértelemmel a családi sasfészket, Vajdahunyat várát, akkor nem találom teljesen indokoltnak még annyi negatívum után sem a Bonifinus-féle adattól való idegenkedést. Az imént felsoroltak ugyanis azt mutatják, hogy Hunyadi Jánosnak fiatal korában igenis hosszabb ideig valahol, valami gazdag, és pompakedvelő fejedelmi udvarban kellett élnie, olyan helyen, ahol fiatal lelke üdén és annyira mélyrehatóan fogadta be magába a művészi benyomásokat, ahol igazán megszerethette a szépet, ha sok idő multával is, de nagy szeretettel és hozzáértéssel igyekezett megvalósítani a fiatal korában látottakat, serdülő éveibeli esetleges ábrándjait... Tekintve Bonifinus feljegyzését, továbbá Zsigmond és Hunyadi János kapcsolatait, mégis csak azt kell hinnünk, hogy — ha minden különösebb, nagyobb szerep feltételezése nélkül is, ami egyébként könnyen megérthető — igenis a Viscontiak milánói udvara volt az. Nagyon helyesnek tartanám, ha a kivételesen nagy szaktudású szerző éppen olyan szeretettel mélyedne bele Vajdahunyat csodás köveibe is, amelyeknek építészeti korait Möller István nagy gondnal és körültekintéssel megállapította ugyan, de amelyek a beljük merülő tudósnak még nagyon sok mindent fognak elbeszélni Hunyadi Jánosról is.

Milánó és Magyarország legbensőségesebb kapcsolatai Mátyás korába esnek. Az akkori kapcsolatok javarésze közismertek, de azért mégis sok új dolog van dr. Balogh Jolán művében a kölcsönös, ékebbnél ékebb ajándék cserélések káprázatos összeállításán kívül is. Így Mátyás és Beatrix jól ismert féldomború mellszobrairól igen meggyőzően mutatja ki, hogy a Sforza-udvarban, az 1480-as években készítették. Ugyancsak lombard mester műve az erlangeni Corvina biblia díszes kötése is. A Corvin kódexek miniatűrjeinek tanulmányozása alapján nemcsak a „királyi könyvek miniatúra“ büszke címzésű madocsai apátnak az évtizedeken át vitatott rej-

télyes személyiségét sikerült tisztázni és azt kétségbe nem vonhatóan azonosítani a Fra Zoan Antonio Cattaneo de Mediolanoval, hanem azt is megállapíthatta, hogy valószínűleg ő teremtette meg és vezette hosszú ideig a budai miniator iskolát és műhelyt, amelyből helyi izlés is alakult ki. A Corvin-kodexekről módszeres vizsgálatok alapján tisztázza, hogy közülök melyek milánói munkák. További fejtegetéseiből kiderül, hogy mi nemcsak yettünk, hanem adtunk is. Eltekintve attól, hogy Mátyás ismételen meleg érdeklődéssel viselte szívén az ugyancsak Milanóhoz tartozó páviai egyetem magyar tanulóinak sorsát, magyar művészek is mentek ki oda: már Zsigmond alatt is egy kőfaragó. Majd tűzér, ötvös, könyvnyomató is. Mátyás halála ugyan megsemmisítette a Sforza és Hunyadi családok között tervezett családi kapcsolatokat, de azért a művelődési összeköttetések, ha meg is csökkentek, nem szűntek meg azonnal teljesen. Balogh Jolán meglepően bőséges adathalmazt gyűjtött össze könyvéhez és mindazt a legnagyobb gondnal tanulmányozta és használta fel. Egyedüli hibája, hogy a szűkre szabott keretek miatt nem bír szíve szerint elmélyedni a kérdésben, és nagyon is rövidre kellett szabnia elmondanivalóit és hogy a nyomda ennek a különben szép kiállítású kötetnek az okvetetlenül elsőrendű kivitelének megkívánt képmellékleteit bizony nem nyomta elég gondosan.

Ferenczi Sándor.

BUTLER, NICHOLAS MURRAY: *A műveltség öt jegye*. Magyar Paedagogia. Budapest, 1930. 5—8. sz. 129—137. l.

Nicholas Murray Butler, a newyorki Columbia-egyetem rektora és a Carnegie-alapítvány elnöke, Budapesten járt ez év nyarán, júniusban. Ez a látogatása nyújtott alkalmat egyik általános érdekű tanulmányának közzlésére, amelyben a műveltség öt jegyét a következőkép határozza meg: 1. helyesség és pontosság az anyanyelv használatában; 2. kifinomodott, szelíd modor; az elmélyedés képessége és szokása; 4. a szellemi fejlődés képessége és 5. a cselekvőképesség. Ezek a Nobel-békedíjjal is kitüntetett amerikai tudós szerint szellemi örökségünk olyan vonatkozásai, amelyeket quantitative megbecsülni sem lehet, s amelyek „mindegyikének képviselve kell lennie mindennemű, a művelődést célzó nevelési rendszerben.“ A tanulmánynak feltűnően gondos fordítását Loczka Alajos készítette.

Kekel Béla.

FARKAS SÁNDOR: *Irak királyság*. 2 színes és 1 fényképpel. Aiud-Nagyenyed, Keresztes Nagy Imre könyvnyomdája, 1931. 8° 45. l.

Farkas Sándor, amint kis könyvéből is kitűnik, rajongó lelkű ember, aki a keleti és ókori népek története és kultúrája iránt nagy érdeklődéssel viseltetik. Minden tiszteletet megérdemel az a szorgalom és erős akarat, amely lehetővé teszi számára, hogy Kelet titkait utazásai alatt megismerhesse.

A Tigris és Eufrátes környékére Irak királyságba, ahol az emberi kultúra bölcsője ringott, 1931-ben tett útját írja le könyvében. A terjedelemhez viszonyítva jó leírását adja a szíriai pusztán át tett útjának, rövid de mindenre kiterjedő ismertetését Bagdad és Mossul városoknak, Ninive romjai felkeresésének. A lakosság ethnográfiai leírása után Irak gazdasági helyzetének hű képét rajzolja meg, melyben oly nagy szerep vár a nemrégiben elhúnyt Böckh Hugó magyar geológus által feltárt mossuli petróleumterületnek.

Könyvének olvasásánál szerzett hatásokat nagyon rontja a közölt „Pusztaköltemény“ és „Művész költemény“ (így van a tartalomjegyzékben!) teljesen értelmetlen és érthetetlen soraival. A *Befejezés* végén közölt magyar vers is elmaradhatott volna. „Kinézés és ruházat“ fejezeteim (28. l.) nagyon bántó a magyartalanságával. A borítéklapon jelzett „2 színes és 1 fénykép“nek nyoma sincs a munkában.

Dr. Tulogy János.

JANCSÓ ELEMÉR DR.: *Északafrikában*. Útjegyzetek az arabok világból. Cluj-Kolozsvár. 1931. 8 r. 87 l.

Jancsó Elemér útirajzában azt látjuk, hogy a szerző megértette a műfaj új hivatását; a bejárt világ bemutatott képe csak keret s ebben a keretben a tárgyi adatok és emlékezések mögül az író szubjektív lelkének kell előlépnie. E követelményekhez híven a könyv — nem beosztásában, hanem szellemében — két részre oszlik. Az egyik végigvezet a francia imperialista kapitalizmus párizsi gyarmatügyi kiállításának pavilonjaitól kezdve Északafrika arab világán, és bemutatja egyrészt a föld e festői részét, másrészt a népet, amelyik e helyet lakja s amelynek oly sajátos a lelke és lelkének külső megnyilatkozásai: művészete, szokásai. A másik rész tulajdonképpen a könyv irányának a felfogása; szelleme. Máskülönben a kisebbségi ember véleményét halljuk a föld egy másik részének kisebbségéről. Az írás végül is kinyilatkoztatja, hogy kultúránkat csakis a „nagy világhaza“ mentheti meg.

Venczel József.

JANKÓ LÁSZLÓ: *A pápai avarkori sírkertek*. Archeologiai Értesítő. Új f. XLIV. 1930. 124—141. l.

Az 1928-ban előkerült három sír leletei közül az 1. sír állcsattja a biharmegyei tégei kincs hasonló darabjával közeli rokon. Egyébként tanulságos cikkének nagy hiánya, hogy nem adott áttekintő sírrészlet-rajzokat.

Ferenzi Sándor.

KRASSER, HARALD: *Frühbaroches St. Michael-Relief in Klausenburg*. Vierteljahrs-Schrift. 54. Jahr. 1931. Nr. 4. 318—19. l.

A kolozsvári Szent Mihály templom déli oldalán lévő Szent Mihály szobor feltűnően hasonlít a müncheni Szent Mihály templom homlokzatán látható sarkányölő Szent Mihály szoborhoz, melyet a holland Hubert Gerhard 1588-ban készített. A kolozsvári szobor eredetét illetőleg feltehetjük azt, hogy 1603—1604-ben kerülhetett ide. Ugyanis ez az idő, amikor a protestáns kezekbe került templomot visszakapták a jezsuiták és amikor Hubert Gerhard Miksa császár udvarában tartzkodva (1598—1613), nagy hatással volt a délnémet művészetre. Az erdélyi jezsuiták délnémet kapcsolatai köztudomásuk.

Venczel József.

KRISTÓF GYÖRGY: *Bethlen Gábor neve a külföldön*. Magyar Nyelv. 1931. évf. 180—183. l.

Bethlen Gábor nevét a külföldi, a nem magyar irodalmakban tizenötféle-kép írták. Ez alakok között sok furesa is van (Bethlehem, Belengabor, stb.). Szerző az alakok felsorolása után az alakok különféleségének magyarázatát abban látja, hogy maga a fejedelem se írt nevét mindig ugyanabban az alakban, de főként abban, hogy a külföldi alakok hallás után rögződtek meg.

Sz.

KRISTÓF GYÖRGY: *Die Gestalt Gabriel Bethlens in der zeitgenössischen deutschen Dichtung*. Ungarische Jahrbücher 1931. évf. 98—112. l.

A szerző folyóiratunkban ismertetett (1930. évf. 309. l.) tanulmányának németnyelvű közlése.

Sz.

LAJTHA LÁSZLÓ: *Az 1930. évi népzenei gyűjtések*. Ethnographia-Népelet. 1931. 2. sz. 62—75. l.

Lajtha László dolgozatában számot ad a Hevesben, Nográsban, a pestmegyei Peregen végzett gyűjtéséről, baranyai útjáról s Szeged tanyavilágának föl kutatásáról.

Órvendetes megállapításokat tett a hevesmegyei Mikófalván jártában.

Itt a múlt század második felében elterjedt magyaros műdalok után kutatva, azt tapasztalta, hogy az öregek, akik ezeket a dalokat divatjuk idején megtanulták, emlékeznek is a szóbanforgó melódiákra, de a fiatalok már nem őrzi meg, el sem tanulja, csak a régi, ősi dallamokat. A műdalok tehát hamar kifakulnak a nép emlékezetéből. A népdalok életére vet fényt másik megfigyelése. 1930-ban a Dunántúl úgy, mint Nógrádban vagy a Nagyalföld kellős közepén legkedveltebb az „Árpa, árpa, de kurta a szára” kezdetű parasztnóta volt. Furesán hangzik, de mondhatni, hogy parasztnóta-sláger vált belőle. S ezt a dallamot Bartók 1904-ben, tehát 27 esztendeje, Erdélyben jegyezte föl.

További gyűjtései során Lajtha László a pásztornép közt szándékozik kutatni, mert tapasztalatai szerint ez a földmivesnépnél több régi értéket őrzött meg. A gyűjtés módjára vonatkozóan pedig határozott véleménye az, hogy a dallamok hallás utáni lejegyzése nem kielégítő s a tudományos kutatás biztosítása céljából nemcsak kívánatos, hanem szükséges, hogy a gyűjtők mindenütt fonográf-fölvételeket készítsenek.

Kekel Béla.

MARTON LAJOS: *Bronzkardjaink markolatának és hüvelyének csont-díszítményei*. Archaeologiai Értesítő. Uj f. XLIV. 1930. 14—27. l.

Márton Lajos igen éles megfigyeléssel bizonyítja be egy ideig ismeretlen rendeltetésű csonttargy sorozatról (közöttük a bánági Perjamosról is egy darab), hogy azok valójában bronz török és kardok markolatai, illetve markolatgombjai voltak. A típust igen helyesen korai bronzkorinak véli. A 28—29. képeken bemutatott tárgyaknál azonban nem követném Sophus Müller véleményét. Nagyságuk ugyanis valószínűleg — határozottan nem mondhatom, mivel a méretek hiányzanak — megegyezik a dugós markolatgombok gombjának nagyságával; alakjuk ugyanaz; metszetük is majdnem teljesen olyan, csak valamivel kevésbé tagozott. Ezek miatt helyesebbnek tartom Márton Lajos eredeti (utóbb csupán S. M. tekintélye következtében módosított) nézetét: ezek is markolatgombok voltak, még pedig az alól-felül befoglalt, illetve átszegecselt, egyébként külön darabból készült markolatközéptagok gombjai. Márton nagyon helyesen feltételezi ennek a sorozatnak létezését. Feltevését az alsó- és felső szegecsük, illetve annak az emléket őrző körnek a szél felé eső helyzete alapján nagyon jól támogatják a 16., 18. és 19. képeken bemutatott török is.

Ferenczi Sándor.

RÉDEY TIVADAR: *Kritikai dolgozatok és vázlatok*. Budapest. 1931. 8 r. 161. lap.

Rédey Tivadar mögött húszéves kritikusi munkásság áll, midőn túlzó szerénységgel nyolc tanulmányát kötetbe-gyűjtésre érdemesnek ítéli.

Munkái közül úgy válogat, hogy a napi érdekességen fölül álló s értékeiben maradandó írásait adja, ezért tárgyban is előkelő színvonalat tart. Kötetéből kiemeljük azt a két tanulmányt, amelyben tulajdonképpen a magyar irodalmi lelkiismeret tartozásait törleszti. Egyikben a tragikus sorsú Péterfy Jenő emlékét idézi. A másikban a kellőképpen soha sem méltatott Harsányi Kálmán „valláról tépi a névtelenség palástját.” Egyébként kötetének legelső darabjában Gyulai Pálnak a művészi történetírásról vallott nézeteivel foglalkozik. Esztétikai ideáljait Kosztolányi két verskötetéről és Babits lírájáról meg prózájáról írt tanulmányai határozzák meg közelebből.

A történetíráson és szépirodalmon kívül kritikusi érdeklődését a színpad köti le. Jászai Mariról és Odry két Shakespeare-szerepéről írt dolgozataiban egyfelől egy páratlan művészegyéniséget, másfelől a szerepek játéklehetőségeit vizsgálja. A kötetben foglalt utolsó tanulmányát Rédey a Katonacentenárium ünneplésekor, a budapesti Nemzeti Színházban tartott kétszázadik Bánk-bán előadásról írta s benne a Bánk-bán színpadi megjelenésének stílus-problémáit fejtegeti.

Kekel Béla.

B. RICHTHOFEN BOLKO: *A keletnémetországi és lengyelországi korai germán kultúra kutatásának mai állása. Nehány III. századbeli vandál lelet Szabolcsmegyéből.* Archeologiai Ertesítő. U. f. XLIV. 1930. 232—240. 1.

Az első Párvannak a Geticaban kifejtett egyes nézeteit (a korai germán arcosurnak géta-dák eredetűek; a geták településeikkel eljutottak a Visztula torkolatáig; a vettersfeldi kincs szkíta lelete szkíta-geta hullám emlékét őrzi;) cáfolva azt mutatja ki, hogy az arcosurnak a germán agyagművességben otthonosak, és mivel a legreggebbi darabok ott fordulnak elő, ott is alakultak ki. Ez a korai germán műveltség Keletnémetországban és Nyugatlengyelországban van meg nagy mértékben, majd szórványosabb nyomokkal Magyarországon, Galicián át Ukrajnáig kísérhető. *Tackenberg Kurt* régészeti kutatásai és a történeti adatok alapján kétségtelen, hogy ez a Visztula torkolatától a Fekete-tengerig nyomon követhető, Kr. sz. e. 300 körüli nepvándorlás a germán bastarnak vándorlása volt. — A szabolesi vandál emlékek közlésével kapcsolatban pedig remélhetjük, hogy a figyelem felhívódik ezekre a nem nagy számú emlékekre is és rövidesen Erdélyben is elő fognak kerülni úgy a bastarnok, mint a vandálok emlékei, melyekre eddig itt még senki sem ügyelt, és az esetleg előkerülő emlékek alapján sikerül megállapítanunk az említett népek Erdélyen való átvonulásának, itt tartzkodásának helyét, idejét és más egyéb körülményeit.

Ferenczi Sándor.

SOLYMOSSY SÁNDOR: *Népmeséink sárkány-alakja.* Budapest, 1931. 8 r. 22. l. Különlenyomat az Etnographia-Népelet 1931. évi 3. füzetéből.

Sokáig azt vélték, hogy a tertiaer-korszak szárnyas hullóóriásainak homályos emléke megragadt az emberiség legősibb tudatállapotában és idővel a sárkány képzeletben végleges formát nyert. Azonban a barlangrajzok és a primitív néptörzsek kultikus táncmaszkjai azt igazolják hogy az ősember és a primitív ember fantáziáját a tertiaer-korszak végének edzettebb állatfajtái — amelyek elfoglalják a sorra kivesző hullók helyét — mint a mammut, ősbölcény, tarándszarvas stb. alakjai foglalkoztatják. Tehát sárkányalakjaink eredetét később, szinte történelmi idők kultúrszintjén kell keresnünk.

A magyar sárkányvariációknál két típust kell megkülönböztetnünk: a nyugati, európai típust inkább címereinken, és a keleti, ázsiai típust inkább népmeséinkben. Az utóbbi eredeti, faji vonás e sárkányvariációk között. E keleti sárkányalakokban a Jilbegän nevű mondai alak lappanghat s helyszínen kisarjadtt elgondolás, fő jellemvonása: az alakváltoztató természet.

Népmeséink sárkány-alakja — ezek szerint — beletartozik ősi hitvilágunkba: az alvilág egyik démoni képviselője. Eredete ural-altáji, s a nomád-lélek megnyilvánulása.

Kekel Béla.

DR. VIRÁNYI ELEMÉR: *Fejlődéstani szempontok az észt irodalomban.* É. n. 8° 9. l.

Virányi Elemér ebben a kis tanulmányában az észt irodalom főbb irányait mutatja be. Rávilágít azokra a társadalmi viszonyokra és kulturális körülményekre, amelyek „a történelmi fejlődés során” az észt irodalomra hatottak és annak általunk kevésbé ismert irányait kialakították. Tömör és világos mondatokban élénk vetíti egy kis nép szellemi harcait, s bár munkája rövidségénél fogva vázlatyszerű, mégis megfelelő tökéletesen kitűzött céljának: az észt irodalom bemutatásának és megszerettetésének. Helyesen emeli ki tanulmányában, hogy az irodalom az észtek számára „szociális és etikai probléma: a társadalmi életnek alkotóeleme, aktív tényezője.”

Dr. Jancsó Elemér.

VERESS SÁNDOR: *Népzenei gyűjtés a moldvai csángók közt*. Ethnographia-Népelet. 1931. 3. sz. 133—143. l.

Veress Sándor a moldvai csángók közt járt 1930 nyarán az erdélyi népzenei gyűjtemény kiegészítése céljából. A nyarat ugyan — mint maga is bevallja — a gyűjtés sikere szempontjából nem választotta szerencsésen, mégis, ismerve a csángók megszólaltatásának sok nehézségét, útját eredményesnek mondhatjuk. Ugyanis a Szeret partján, a déli csángó telepeken át vezető útjában 137 dallamot sikerült fonográfra fölvennie. Ezeknek a dallamoknak szakszerű feldolgozását nyújtja beszámolójában.

Kekel Béla.